

Příspěvek pro: Workshop na téma „Podnikatelské prostředí, korupce, byrokracie“.

Název příspěvku: Korupce a závažná hospodářská kriminalita v České republice (ČR).

Autor: Ing. Petr Soukenka, Nadační fond proti korupci, Praha, ČR.

Datum: 24. 10. 2013

Abstrakt

V příspěvku krátce představujeme Nadační fond proti korupci (NFPK) a jeho činnosti, osvětlujeme absenci pojmu „korupce“ v českém právním řádu, zamýšlíme se nad příčinou současného stavu rozkrádání veřejných prostředků a majetků v České republice a nastiňujeme vývoj tohoto problému a jeho rozsahu po roce 1998 až do současnosti. Na příkladu konkrétních kauz osvětlujeme klíčovou roli orgánů činných v trestním řízení a závěrem zmiňujeme i problematiku ochrany odvážných lidí, kteří upozorní na nekalé nakládání s veřejnými prostředky.

A. Úvod

Úvodem svého příspěvku bych rád krátce představil náš nadační fond. Fond byl založen na začátku roku 2011 podnikateli [Karlem Janečkem](#) a [Stanislavem Bernardem](#) a moderátorem [Janem Krausem](#). Významnou roli při vzniku fondu sehrál i bývalý ředitel Úřadu pro zahraniční styky a informace (ÚZSI, civilní zpravodajská rozvědná služba) gen. [Karel Randák](#). Všichni zmínění muži došli k závěru, že míra korupce v ČR a rozkrádání veřejných prostředků dosáhla takové úrovně, že je ohrožena samotná existence naší země. Výše jmenovaní jsou členy Správní rady NFPK, jejíž členem je také podnikatel [Radim Jančura](#). Klíčovými činnostmi fondu jsou:

- 1) podpora odvážných jedinců a občanských iniciativ v boji proti korupci a rozkrádání a to formou udělování [Cen za odvahu](#)¹ a udělováním nadačních příspěvků²;

¹ K datu zpracování příspěvku udělil NFPK celkem šest cen odvážným lidem v celkové výši 1,5 mil. Kč.

² K datu zpracování příspěvku udělil NFPK celkem 9 nadačních příspěvků v celkové výši cca 2,2 mil. Kč.

- 2) vlastní investigativní a analytická činnost;
- 3) legislativní aktivity směrem k existujícím nebo doposud neexistujícím právním normám, které mají vazbu na korupci a rozkrádání.

Za důležité považuji také zmínit, že fond není příjemcem žádných veřejných prostředků, není v žádném smluvním vztahu k ústředním orgánům státní správy a samosprávy a není příjemcem ani finančních prostředků z fondů EU.

Ambicí mého příspěvku není detailní rozbor příčin současného stavu v ČR ani detailní rozbor možných způsobů řešení všech problémů, ale rád bych se podělil se čtenáři o zkušenosti a postřehy z více jak dvouletého fungování fondu. Ve svém příspěvku se nebudu také věnovat tzv. malé korupci, tzn. korupci, která je mnohdy označována jako „korupce běžného života“ nebo „byrokratická korupce“ (např. uplácení úředníků na stavebních úřadech, uplácení dopravních policistů, celních úředníků), neboť tato korupční jednání nejsou z pohledu dopadů na veřejné prostředky významná (stránku degradace morálních a etických hodnot a dopady na mezilidské vztahy ponechám bez komentáře).

B. Krátké právní okénko

Předně je nutné uvést, že pojem korupce je v ČR obecně vnímán extenzivně a jsou pod tento pojem podřazeny i trestné činy hospodářského charakteru, jakými jsou např. porušování povinností při správě cizího majetku (§ 220 TZ³), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257) atd. Samotný právní řád ČR pojem korupce vůbec nezná. Při restriktivním výkladu tohoto pojmu dojdeme k pojmům přijetí úplatku (§ 331), podplácení (§ 332) a nepřímého úplatkářství (§ 333).

C. Kde hledat příčiny současného stavu

Řada odborníků se domnívá, že příčiny současného stavu rozkrádání veřejných financí (majetku) lze spatřovat (bez širších historických souvislostí) v opoziční smlouvě mezi ČSSD a ODS. Opoziční smlouva umožnila stabilní fungování

³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (TZ)

menšinové vlády Miloše Zemana (ČSSD) po celé funkční období 1998-2002. Smlouva byla doplněna tzv. Tolerančním patentem z 26. 1. 2000, který umožnil dohodu nad přijímáním státního rozpočtu a vyústil ve změnu volebního systému do Poslanecké sněmovny. Přijetím opoziční smlouvy došlo mimo jiné i k nepsané dohodě o tom, kdo a kde bude za ČSSD a ODS rozhodovat o veřejných prostředcích a majetku ČR. Fakticky došlo k tomu, že zcela vymizela „přirozená“ kontrola opozice nad rozkrádáním veřejných prostředků. Postupem času penetrovaly obě politické strany svými lidmi také orgány činné v trestním řízení (policie, státní zastupitelství, soudy; dále jen „OČTŘ“). Důsledkem byla naprostá paralýza OČTŘ a s tím spojená naprostá absence trestu, resp. vymahatelnosti práva. Dokladem tohoto tvrzení je počet pravomocných rozsudků za období 1998-2011 ve věci hospodářských trestných činů s účastí významných státních manažerů nebo politiků. Tyto případy můžeme počítat v jednotkách případů (např. kauza „Ivo Svoboda a Barbora Snopková“). Jednu z nejvýznamnější hospodářských „rozkrádaček“, kterou byla privatizace hnědouhelné společnosti MUS, muselo dokonce vyšetřit a odsoudit až Švýcarsko, neboť v ČR nebyl politický zájem tuto kauzu řešit.

D. Vývoj po opoziční smlouvě

Rozkrádání veřejných prostředků a nevhodného nakládání s majetkem ČR narostlo do gigantických rozměrů za vlády Mirka Topolánka v letech 2006-2009. Tento trend pokračoval až do roku 2011. V období 2006-2011 se výrazně rozšířil počet osob, kteří si chtěli tzv. líznout, v důsledku čehož muselo nutně dojít k navýšení rozkrádání z obvyklých 10-15 % nad běžnou cenu veřejné zakázky až na navýšení o 100 % běžné ceny veřejné zakázky. Zároveň docházelo k realizaci veřejných zakázek, které neměly z hlediska věcného obsahu absolutně žádný výsledek. Typickým příkladem takové veřejné zakázky byl etický kodex pro státní podnik Lesy České republiky. Etický kodex zpracovávala společnost Ivo Rittiga, který je v ČR označován slovem „kmoť“ a je spojován s ODS. Tento bezobsažný a obecný dokument měl 25 stran nenormovaného textu, což bylo cca 20 stran normovaného textu a přišel Lesy České republiky na cca 2 mil. Kč vč. DPH.

Situace došla tak daleko, že v některých oblastech veřejných zakázek nebylo možné bez účasti tzv. kmotrů nebo politiků vůbec soutěžit. Mnohdy k soutěžím nedocházelo vůbec a zakázky byly zadávány přímo (kauza NFPK „[Tisk jízdních dokladů](#)“ – [Dopravní podnik hlavního města Prahy](#)). Podnikatelé, kteří nechtěli předražovat svoje služby a nebyli se schopni podřídit podmínkám kmotrů nebo samotných státních manažerů a politiků, museli podnikání v ČR ukončit nebo ho přesunout do zahraničí. Mezi takové oblasti patří např. oblast budování dopravní infrastruktury, oblast zdravotnictví a oblast ICT.

Je nutné také zmínit, že závažná hospodářská kriminalita se postupem času zásadním způsobem změnila, a to zejména v jejím kvalifikovaném páčání. Na rozkrádání veřejných prostředků byly vytvořeny týmy odborníků s úzkými specializacemi. V této oblasti sehrávají klíčovou úlohu různé právní a poradenské subjekty. Jejich úloha je absolutně klíčová, neboť některé právní kanceláře (např. MSB Legal, v.o.s.) zajišťovaly celý proces vyvedení veřejných prostředků od samotného počátku obchodního případu až po zakončení případu, tzn. zajistily návrat „vypraných“ finančních prostředků zpět do ČR konkrétnímu příjemci. Nutno přiznat, že tyto subjekty disponují desítkami vysoce kvalifikovaných odborníků, kteří jsou velmi úzce specializovaní (např. daňové právo, zákon o veřejných zakázkách) a je zcela zřejmé, že OČTŘ jim nemohou konkurovat. Proto také je vyšetřování a dokazování takové trestné činnosti velmi obtížné až nemožné. Pro příklad lze uvést státní společnost ČEZ. Podle řady odborníků mohlo dojít za vlády generálního ředitele Martina Romana k vyvedení až 10 mld. Kč ze společnosti ČEZ, a to v kombinaci přímého vyvedení skrze veřejné zakázky nebo investiční projekty, které v konečném důsledku přinesly profit soukromému podnikatelskému subjektu (kauza [Amun.Re nebo Mibrag](#)). Přesto, že tyto kauzy byly a jsou vyšetřovány, nedošlo doposud ani k jednomu obvinění konkrétní osoby.

E. Vývoj v období 2011-2013

Celkový trend, který započal v roce 1998, se začal postupně měnit s příchodem vlády Petra Nečase. V období vlády P. Nečase došlo k výměně na klíčových postech OČTŘ a k uvolnění rukou těmto orgánům. Příčiny toho, proč politici pustili svojí

absolutní moc z rukou, je na samostatný příspěvek. Výsledkem bylo otevření několika kauz, které byly pravomocně odsouzeny, nebo již probíhá soud. Za jednu z nejvýznamnějších kauz z celé historie ČR lze označit zatčení a následnou obžalobu středočeského hejtmána MUDr. Davida Ratha, který byl považován za nedotknutelnou osobu z ČSSD. Za významný posun v činnosti OČTŘ lze také označit obvinění několika osob v souvislosti s rozkrádáním Dopravního podniku hl. města Prahy (dále jen „DPP“), přičemž samotný bývalý generální ředitel Martin Dvořák je nyní „držitelem“ již dvou obvinění ze spáchání několika trestných činů. V tomto případě musím zmínit neskromně i úlohu NFPK, neboť celý problém DPP otevřel a dodal OČTŘ tisíce dokumentů k celé řadě kauz (např. kauza tisku jízdních dokladů se škodou cca 40 mil. Kč). Za svojí aktivitu směrem k DPP, a tedy k osobě Ivo Rittiga, si fond vysloužil několik žalob. Jednou ze žalob byla i žaloba na ochranu osobnosti, kterou podal právě Ivo Rittig. Městský soud v Praze v letošním roce žalobu zamítl v celém rozsahu a konstatoval, že NFPK ve svých závěrech nepochybil. Naopak, sám soudce ve svém odůvodnění konstatoval na adresu Ivo Rittiga a jeho svědků, že „příběh předestíraný žalobcem a svědky (...) je vzhledem ke všemu nyní zmíněnému mírně řečeno neuvěřitelný“.

Z výše uvedeného by mohl vzniknout dojem, že situace se mění zásadně, tomu ovšem tak není. Spíše jde o mírnou změnu trendu, ale to je podstatné.

F. Návrh řešení.

Osobně zastávám názor, že řešení je prosté. Důsledné odpolitizování OČTŘ, důsledná a vytrvalá aplikace práva a jeho vymáhání. Současná právní podpora je až na výjimky dostatečná k tomu, aby bylo možné korupčníky a zloděje stíhat.

G. Poznámka závěrem.

Na NFPK se během jeho existence obrátilo cca dva tisíce lidí s různými podněty a kauzami. Zaměstnanci fondu si vyslechli řadu velmi smutných až tragických případů, které mnohdy ani s korupcí nesouvisely, přesto všem těmto lidem byla věnována pozornost. Velkým problémem, který byl identifikován, je ochrana odvážných lidí, kteří žijí zejména v menších obcích a nemají většinou finanční ani

intelektuální potenciál čelit odvetám korupčníků a zlodějů. Situaci v menších obcích lze přirovnat k takovým guberniím po česku. Většinou tyto obce ovládají 2-3 lidé a kdokoliv se proti nim postaví, toho nemilosrdně likvidují, nikoliv ve fyzickém slova smyslu, ale ve smyslu sociálním. Tyto obce se vyznačují vysokou sociální uzavřeností, názor gubernátora je vnímán jako „závazný“. Jsou dokumentovány případy, kdy se odvážný občan ozval proti nehospodárnému vynakládání (rozkrádání) prostředků z fondu EU např. na rekonstrukci mateřské školy. Důsledek pro obec: tyto výdaje nebyly obci uznány jako účelně vynaložené a musela je vrátit, ale peníze v rozpočtu obce samozřejmě nebyly, a tak se musela obec zadlužit. Důsledek pro odvážlivce: starosta občanům sdělil, že díky Františkovi N. obec nedostavěla mateřskou školku a nebude mít již ani dětské hřiště. František N. je tedy původcem problémů obce. Nikdo se nezeptal starosty, jak je možné, že peníze nebyly vynakládány účelně a hospodárně, ale všichni začali spílat Františkovi N. (mnohdy nezůstalo pouze u verbálních útoků). Řešení těchto případů je nesmírně složité, neboť tito lidé se dostanou do naprosté sociální izolace, ale nemohou se nikam odstěhovat. Většinou v obci bydlí jejich rodiče nebo prarodiče a mají na obec úzkou citovou vazbu, zároveň se ovšem nechtějí smířit s rozkrádáním.

Druhým velmi frekventovaným „modelem“ jsou případy, kdy dojde k výměně ve vedení obce nebo města a nové vedení zdědí tzv. kostlivce ve skříni, přičemž je zcela zřejmé, že došlo v minulosti k porušení pravidel při čerpání z fondů EU a zároveň k porušení zákonů ČR. V okamžiku, kdy nové vedení na tyto případy poukáže, dochází k tomu, že část dotačních prostředků musí obec vrátit a tím oslabí rozpočet obce nebo dokonce obec zadluží. Občané obce se ovšem za vedení obce nepostaví. Naopak, při nejbližších volbách vrátí do vedení obce původce jejich problémů. Činnost OČTŘ v oblasti méně závažné hospodářské kriminality nebo provázanost lokálních gubernátorů na OČTŘ je opět na samostatný referát.

Ing. Petr Soukenka